

CERCETĂRI ETNO-SOCIOLOGICE ÎN COMUNITĂȚILE ROMÂNEȘTI DE DINCOLO DE BUG (IV)

În perioada operațiunilor de cercetare etno-sociologică și statistică despre care am vorbit în studiile anterioare, am fost martorul multor evenimente politico-economice petrecute în societatea ucraineană de sub ocupația nazistă.

Atitudinea disprețuitoare și dură față de localnici, nu te putea lăsa indiferent mai cu seamă atunci când opresiunea se manifesta cu brutalitatea specifică totalitarismului nazist, ajungându-se — nu de puține ori — la asasinat prin împușcare pe loc, pentru te miri ce anume! Acest lucru îl putea face oricare dintre ocupanții germani de la soldat la general, fără să dea cuiva socoteală. În asemenea împrejurări dramatice, durerile lor erau și durerile mele chiar dacă cei oprimați nu erau români băștinași.

Trăind printre ei zi de zi și clipă de clipă, te legi sufletește fără să mai poți face deosebire dacă sînt sau nu români sau ucraineni. Toți erau oameni siliți să trăiască sub teroarea unei permanente apăsări și amenințări. Simțeam nevoia să-i ajut. Dar erai nevoit să te ferești chiar și de unii dintre băștinași care, pe față sau pe ascuns, erau în slujba opresorului. O singură clipă de imprudență îți putea fi fatală.

Situația noastră de cercetători străini, nu se deosebea de aceea a ostașului de pe front. Dimpotrivă. Din punct de vedere al securității tale fizice, se poate spune că era chiar mai critică. Primejdiile te însoțeau în fiecare ceas și la fiecare pas și pretutindeni pe unde treceai...

Cît privește aprovizionarea cu alimente, era o chestiune care ne privea pe fiecare dintre noi. Teoretic, aveam dreptul la popota ofițerească română sau germană dar aceste popote nu aveau „secții” și prin satele pe unde umblam noi. Aveam dreptul la hrană rece pe cîte trei zile de la centrele de aprovizionare germane (marschpferpflegung), dar aceste centre erau la circa 150—200 de km. unul de altul încît puteai beneficia de acestea numai sporadic...

În întregul spațiu ucrainean de ocupație nu exista nici măcar o singură băcănie sau alimentară și nici restaurante sau bodegi sau altceva asemenea. Am văzut un singur restaurant la Melitopol, cu numele „București”. Altceva nimic în afară de talciocuri și consignații. Produsele de strictă necesitate alimentară ce se găseau — dacă se găseau —, numai la negru, și la prețuri inaccesibile. Un kg de zahăr costa 100 de mărci, ruble sau carbovaneti (monede care circulau cu aceeași valoare; echivalentul în banii noștri, era de 60 de lei o rublă, mareă sau carbovanet, fără nici o acoperire în aur sau altceva).

În această situație, un inginer agronom de colhoz sau de sovhoz, era plătit cu 50 de mărci lunar, iar o găină costa 50 de ruble. Pe leafa din două luni, acesta putea să-și cumpere un kg de zahăr sau două găini. Un învățător primea, lunar 40 de mărci, iar un kg de săpun de rufe, costa

80 de mărci. Adică, pe salariul de pe două luni, își putea cumpătra un kg de săpun dacă îl găsea. Un kg de sare, la Kirovograd sau alte județe mai îndepărtate de Marea Neagră sau Marea de Azov, costa 25 de mărci etc.

Lipsa săpunului aducea după sine lipsa celei mai elementare igiene, care favoriza dezvoltarea și înmulțirea paraziților : purici, păduchi, scabie, aduse toate acestea, ca și tifosul exantematic, și de unele unități militare odată cu trecerea frontului.

Viața grea din punct de vedere economic și mai cu seamă teroarea neîntreruptă, favoriza apariția și înmulțirea *partizanilor* care mișunau mai cu deosebire prin regiunile cu păduri. Acești partizani nu se sfiau să atace chiar și unele coloane de germani care mergeau sau se înapoiau de pe front, în refacere.

Singur, și numai cu șoferul și eventual un însoțitor localnic, erai o pradă lejeră în fața unui atac al acestora. Acest lucru însă, nu mi s-a întâmplat nici o singură dată în decurs de aproape trei ani de zile...

Dar peste toate aceste primejdii care te pîneau permanent, durerea cea mai mare pentru locuitorii de sub ocupație, era deportarea tineretului de la 17 ani în sus în Germania, la munci de exterminare, în condițiile unei subnutriții distrugătoare. Aceste deportări erau determinate de necesitatea de a fi înlocuite brațele de muncă din fabrici, uzine etc. din Germania, eliberate de muncitorii mobilizați pe front, pentru a-i înlocui, la rîndul lor, pe morții și răniții în urma pierderilor de pe front.

În aceste condiții cum nu se poate mai dureroase, un grup de cetățeni sovietici din orașul Kirovograd, în frunte cu medicul Colea, de la Spitalul Municipal, împreună cu un căpitan sovietic, camuflat acum în miliția locală ucraineană din slujba ocupanților nazisti, în grad de sergent major, s-au constituit într-o formație de rezistență. Acest grup și-a propus să salveze cît mai mulți tineri de la deportări în Germania. Așa se face că medicul Colea (al cărui nume de familie nu-l mai rețin), a început să elibereze Certificate medicale cu antetul și ștampila Spitalului Municipal, din care rezulta că tinerii respectivi, suferind de cutare sau cutare boală, nu sînt apti de muncă.

Aceste certificate medicale eliberate de Spitalul Municipal, deși aveau ștampila spitalului, nu erau valabile fără viza Comandamentului german din Kirovograd. A te prezenta sănătos pentru o asemenea viză, înseamnă a-ți semna sentința de moarte atît a ta cît și a medicului Colea etc. pentru un asemenea fals. Căpitanul sovietic, acum sergent major în miliția ucraineană din slujba nemților, și tînărul Victor Hanco, secretar la secția de miliție, s-au gîndit să înlocuiască viza comandamentului german, și să folosească ștampila miliției locale ucrainene. Așa s-a ajuns ca certificatele medicale respective, semnate de medicul Colea în fals, să poarte viza cu ștampila miliției. Această ștampilare se făcea în felul următor : în momentul cînd ștampila ajungea pe suprafața certificatului, aceasta se rotea foarte, foarte puțin la dreapta și la stînga, încît înscrisul de la periferia ștampilei să se șteargă, iar vulturul german din centrul ștampilei, să rămînă clar vizibil. Se apela la această metodă întrucît înscrisul de pe ștampilă era în limbarusă și cu litere slavone. Dacă s-ar fi ștampilat în mod normal, era prea limpede că este un fals...

Lucrurile au mers bine. Au fost salvați mulți copii. Dar, întrucît s-a cam abuzat de acest sistem, totul a fost descoperit. Medicul Colea a fost arestat. Căpitanul sovietic anunțat din timp de arestarea lui Colea, a fugit în pădurile din apropiere. Tinărul Victor Hanco, de numai 17 ani, a fost ascuns la locuința lui Constantin Pavel, care se afla cu munca de cercetare în orașul Kirovograd împreună cu învățătorul Alexandru Cerpica, recomandat de mine ca translator, întrucît Pavel nu se descurca cu limba rusă.

Menționez că la acea dată, din 18 cercetători, rămăseserăm doar patru; Constantin Pavel, dr. Eugen Seidel, Dumitru Gorbea și subsemnatul. Constantin Pavel intrase în legătură cu acest grup al rezistenței din oraș, prin Alexandru Cerpica. După arestarea lui Colea, s-au luat unele măsuri privind eliberarea acestuia și adăpostirea lui Victor în altă parte, unde să nu poată fi descoperit de nemți în colaborare cu miliția ucraineană. Cum dr. Eugen Seidel era originar din Germania, de la Iena, fugit în țară pentru a fi salvat de o deportare în lagărele de exterminare, avînd, prin căsătorie, „sînge evreiesc”, Constantin Pavel l-a convins să vorbească cu comandantul german în vederea eliberării medicului. Se cunoștea faptul că după atîția ani de război în mizerie și cu viața în permanentă primejdie, marea majoritate a nemților se pretau la unele afaceri pentru a-și procura alimente pe care să le expedieze la familiile lor în Germania. Pe acest temei, s-a făcut un tirg ca medicul Colea să fie eliberat în schimbul unei cantități de bunuri de primă necesitate, bunuri de care nu dispunea atunci Pavel. Așa se face că printr-un curier ucrainean, am fost anunțat de Pavel, să mă deplasez imediat la Kirovograd cu produsele respective, fără să-mi comunique de ce are nevoie de aceste produse. Am procurat toate produsele, le-am încărcat în mașină, și am plecat la Kirovograd. În dimineata zilei următoare, ne-am prezentat cu produsele respective. Dar, întîrzierea provocată de timpul care s-a scurs pînă am sosit fiind de cîteva zile, în chiar noaptea abia trecută, o echipă de ostași germani din S.S. au intrat în clădirea în care era adăpostit Colea, l-au ridicat, l-au aruncat într-o mașină, iar la periferia orașului l-au executat. În această situație schimbul nu a mai avut loc. Dacă cu germanii din armata de ocupație se putea trata, cu S.S.-iștii nu se putea face nimic. O simplă intervenție verbală în favoarea cuiva care a intrat în mîinile lor, aducea după sine împușcarea ta în chiar acel moment! . . .

Acum se punea problema salvării tinărului Victor Hanco, căutat cu insistență de poliția germană în colaborare cu miliția locală ucraineană. I-am făcut o legitimație pe o hîrtie cu antetul Președinției Consiliului de Miniștri din București, pe care am aplicat și o șampilă a acestei instituții, acum în uniformă de ostaș român, uniformă luată de la șoferul meu pe nume Constantin Drăgan, repartizat de mareșalul Ion Antonescu, din Batalionul său de gardă. Ordinul de serviciu a fost semnat de mine, pentru director general.

Cum era primejdios să mai rămînă la locuința lui Constantin Pavel, împreună cu Pavel, am ajuns la concluzia că cel mai sigur loc unde trebuie să-l ascundem, ar fi chiar la nemți. Numai acolo nu-l vor mai căuta. Așa am și făcut, tot cu sprijinul dr.-lui Eugen Seidel, care nici nu știa ce anume s-a întîmplat cu Victor. Lui i-am ocolit adevărul nu pentru că ne-ar fi trădat. Dar și el era într-o situație destul de critică. Era permanent stă-

pinit de teama că se va afla că este sortit să fie exterminat în lagărele morții . . . Întrucît nu avea rost să-l mai speriem și noi. De aceea i-am spus că Victor este român, dar, fiind orfan de ambii părinți, a fost crescut la orfelinat, unde a învățat exclusiv limba rusă. El s-a dus cu Victor la atelierele de reparații auto-moto din municipiul Kirovograd, unde existau atît dormitoare, cît și popotă.

Victor a rămas acolo aproximativ o lună, ajutîndu-i pe lucrătorii germani la diferitele lor munci. Fiind în raporturi bune cu profesorul Traian Herseni, directorul Culturii din Guvernămîntul Transnistriei, i-am scris o scrisoare prin care l-am rugat să-l înscrie pe Victor la un liceu din Odesa. Scrisoarea am trimis-o odată cu Victor. Traian Herseni pe care îl cunoșteam bine din cadrul școlii sociologice gustiene, mi-a satisfăcut dorința. S-a ocupat de înscrierea lui la liceu, de masă și de locuință. Așa a ajuns Victor să urmeze liceul românesc din Odesa.

În vacanțe venea în Ucraina pe la mine și pe la Pavel, iar apoi, după înapoierea definitivă a lui Pavel la București, numai la mine. De cele mai multe ori și cu Alexandru Cerpica.

Odată cu recolonizările românilor din Ucraina în sudul Basarabiei de unde străbunii lor fuseseră dizlocați, Victor, împreună cu Cerpica și tatăl acestuia, trecînd prin Basarabia, au plecat în România, și anume în comuna Hăbud—Prahova, la părinții lui Constantin Pavel, unde au rămas pînă după eliberarea României cînd s-au înapoiat în patria lor . . .

Revenind la cercetările din Ucraina, menționez că în acest ultim an, am rămas singur în întregul teritoriu necercetat și, influențat de trista experiență a medicului Colea, în scopul de a nu mai fi deportați copiii de români băștinași în Germania, m-am gîndit că aș putea încerca să oficializez și să generalizez această operațiune de salvare bizuindu-mă pe următoarele temeuri :

În Ucraina, germanii din enclavele lor din acel spațiu, spre deosebire de băștinașii bulgari și români, se bucurau de anumite facilități, printre care scutirea de a preda, către armata de ocupație, cote de carne, de ouă, de lapte și produse din lapte etc., toate înrobitoare, fiind scutiți și de trimiterea fiilor și fiicelor acestora în Germania la munci de exterminare, unde cei mai mulți care au rămas în viață și trimiși acasă în Ucraina, erau grav bolnavi și nu toți recuperabili ! . . .

Pentru a reuși în această tentativă de salvare a fiilor și fiicelor de români băștinași de la deportări, îmi făcusem un plan pe care eu, în calitatea mea de tînăr salariat civil, nu-l puteam realiza în fața unui guvernator neamț (generalkomisar). Trebuia să apelez la un general român, comandant de mare unitate din acel spațiu. Cel mai apropiat oraș din Ucraina ocupată, capitală de județ și regiune, unde își avea reședința generalul neamț, era Berdianskul, unde se afla și un general român comandant de Corp de Armată, pe nume Niculescu-Cociu. Deci acolo trebuia să mă duc cît mai grabnic.

În drumul meu spre orașul Berdiansk, am trecut prin orașul Melitopol din apropierea Mării de Azov, de unde l-am luat cu mine, ca însoțitor, pe românul băștinaș Gavrilă Pintilie (Panteleev), contabil de meserie, născut în comuna românească Dunaievca, și stabilit în capitala județului cu același nume, Malitopol.

M-am instalat cu locuința chiar peste drum de Comandamentul Armatei Române, de sub comanda generalului numit mai sus. A doua zi dimineața, m-am prezentat la cabinetul generalului comandant. Un maior de la cabinetul generalului, mi-a indicat să iau contact mai întâi cu colonelul Șef al Marelui Stat Major al Armatei respective. Acest colonel al cărui nume nu-l mai rețin, mi-a întrebat ce anume doresc de la domnul general comandant? I-am răspuns că vin tocmai de la Kirovograd și sînt prea obosit și grăbit pentru a-i explica. Este totuși vorba de o problemă foarte importantă și urgentă, iar dacă dorește, mi-ar face mare plăcere și cinste să fie de față la tot ce-i voi relata d-nului general comandant. Colonelul mi-a luat ordinul de serviciu, a intrat la general, și imediat am fost invitat în cabinetul comandantului general Niculescu-Cociu. I-am mulțumit pentru amabilitatea de a mă fi primit, după care i-am spus următoarele: „Ați binevoit a citi ordinul meu de serviciu și ați luat act că sînt referent șef în Președinția Consiliului de Miniștri din București, și că mă ocup cu toate problemele românești — moldovenesti — de pe întregul teritoriu ucrainean din spatele frontului. Cunoașteți că pe acest teritoriu sînt așezări românești de băștinași. Nu știu dacă știți că toți germanii băștinași se bucură de o serie întregă de privilegii de care nu se bucură și românii noștri deși noi le suntem « aliați » nemților. Băștinașii germani sunt scutiți de anumite corvezi, de cotele de lapte și produse din lapte, de carne, de ouă și atîtea altele și mai cu seamă copiii lor sînt scutiți de a fi trimiși în Germania la munci de exterminare. Noi, așa cum prea bine știți, suntem aliați cu germanii în acest război. Consider că în această calitate de aliați, și românii noștri băștinași ar trebui să beneficieze de aceleași drepturi ca și germanii băștinași. Eu sînt tinăr și, pentru nemți, un civil oarecare. Dvs. sunteți general, Comandant de Armată. Dacă m-aș prezenta eu la Generalkomisar, și dacă eventual aș fi primit în audiență, eu certitudine că aș rata totul. Tocmai de aceea vă rog stăruitor și respectuos să vă duceți dvs. la Generalkomisar pentru a-i cere ca pe baza Tabelor întocmite de mine în calitate pe care o am, românii băștinași să se bucure de aceleași drepturi ca și germanii băștinași iar copiii acestora să nu mai fie trimiși în Germania la munci. Aceasta este rugămîntea mea pe care o fac în numele Președinției Consiliului de Miniștri din București, și pentru acest motiv mi-am îngăduit să vă deranjez”.

După cîteva clipe de gîndire, generalul Niculescu-Cociu mi-a răspuns cam cu următoarele cuvinte:

— „Te-am ascultat cu multă atenție d-le Rațiu și sînt întru totul de acord cu teza d-tale. E logică și dreaptă. Dar, în ciuda dorinței mele de a-ți îndeplini propunerea, cu părere de rău trebuie să-ți mărturisesc că nu mă pot prezenta Generalkomisarului neamț cu această problemă deși sîntem în raporturi destul de bune”.

— „Dacă sînteți în raporturi bune cu Generalkomisarul nu înțeleg ce vă împiedică să o faceți prezentîndu-vă la el?”

— „Ce mă împiedică? O simplă formalitate! Nu am dezlegare scrisă în acest sens din partea Președinției Consiliului de Miniștri din București, și fără acest Act oficial, nu mă pot prezenta la el”.

— „Dacă numai această « formalitate » vă împiedică de a acționa în favoarea fraților noștri români de pe aceste meleaguri îndepărtate, vă aduc imediat « dezlegarea » de care aveți nevoie”.

În mai puțin de o oră și jumătate m-am înapoiat cu o Adresă bătută la mașina de scris pe care o purtam cu mine, pe hirtie cu antetul Președinției Consiliului de Miniștri din București, adresată direct generalului Niculescu Cociu în sensul de mai sus, cu număr de înregistrare și cu semnătura mea pentru Director General. Guvernământul cuprindea județele Melitopol, Berdiansk, Mariupol, Taganrog pînă în Caucaz, și județul Stalino din bazinul carbonifer al Donbasului.

În aceeași zi Generalkomisarul neamț a aprobat în întregime cele solicitate prin adresă. Imediat județele mai sus pomenite au fost anunțate cu privire la această dispoziție dată de guvernator către toți Gebitzkomisarii nemți (prefecții de județe), cu indicația să se transmită aceste dispoziții Sonderführerilor (șefilor de raioane) și primăriilor din comunele din subordine.

Am început recensămîntul din aceste județe imediat și în mare viteză în întreaga regiune. Am întocmit tabele peste tot prin comune și orașe pe formulare „tip”, imprimare pentru recensămîntul românilor pe care le-am predat Gebitzkomisariatelor. Am început cu județele Melitopol și Berdiansk și le-am continuat cu județele Mariupol, Taganrog pînă în Caucaz, și terminînd cu județul Stalino, din bazinul carbonifer al Donbasului. În felul acesta am generalizat și oficializat o acțiune de mare amploare din acea parte a Ucrainei. Am regretat că nu puteam extinde aceste avantaje și în teritoriul ucrainean cercetat pînă atunci. Dar formularele tip de acolo erau de mult trimise la București iar altele noi, nu mai puteau fi nici măcar reconstituite. Frontul era deja spart.

Rămînînd în teren pînă în perioada recolonizării unei părți a românilor de acolo în sudul Basarabiei care a început în anul 1944, am putut constata că ordinul Generalkomisarului neamț a fost respectat în toate județele pomenite mai sus.

Încehînd atît lucrările din spațiul de dincolo de fluviul Bug ca și colonizările unora dintre românii din acel spațiu în sudul Basarabiei care au fost împrăștiți cu cîte o casă în bună stare și cîte cinci hectare de pămînt fiecare familie, m-am înapoiat la București.

La înapoierea în țară, am reușit să iau cu mine, pentru a-i salva de la represii, familia învățătorului director Nicolae Gogol împreună cu soția și trei copii mici, din comuna Lisaia Gora din județul Pervomaisk, pe studentul în medicină Profir Cozișcort și pe tractoristul Ștefan Covaenco, amîndoi din comuna românească Lozovata din același județ Pervomaisk, pe șoferul Arcan din comuna Novo Ucraina, tot comună românească din județul Kirovograd, precum și pe șoferul Mihail, de origine gruzină, seos din lagărul de prizonieri din Odesa. Pe toți aceștia i-am dus la București pentru același motiv: salvarea lor de la diverse sancțiuni, de unde condamnarea la moarte nu lipsea. În afară de Cerpica tatăl, Alexandru Cerpica fiul și Victor Hanco, așezați în comuna Hăbud—Prahova la părinții lui Constantin Pavel și Profir Cozișcort împreună cu Ștefan Covaenco, tractorist, care au fost găzduiți atît la locuința scriitorului Ștefan Popescu din str. Parfumului 25 din București sau tipografia I.C.S.-ului din str. Latină nr. 8, ceilalți au fost găzduiți la locuințele garajelor de pe str. Șerban Vodă, ale Institutului Central de Statistică, instituție la care au fost imediat angajați. După 23 august 1944 și instalarea Ambasadei Sovietice la București, aceștia, toți!, au fost repatriați în Uniunea Sovietică, afară de șoferul de origine gruzină Mihail, care a fost angajat

la Ambasada Sovietică din București... În acest context, aș preciza că numele de GOGOL, pe care îl poartă mulți români băștinași nu numai din localitatea Lisaia Gora din județul Pervomaisk, *este categoric românesc*, întocmai ca și Frunză, Hineu (Hanco) etc. etc. ...

O dată cu arestarea mea, intervenită în aprilie 1948, în afară de anchetarea în cazul Lucrețiu Pătrășcanu, am fost anchetat, în toți cei șase ani de anchetă absolut neîntreruptă! și în legătură cu cercetarea noastră etno-sociologică și statistică din Ucraina. S-a insistat la fiecare amănunt legat de această cercetare științifică, nu numai cu permanente reproșuri, dar și cu amenințări: „Ce ai căutat acolo?!... Mai bine mureai pe front!” și așa mai departe. Dar ancheta s-a extins și în spațiul ucrainean, unde cercetarea S.S.I.-ului și a Securității Statului a fost efectuată în colaborare și cu organele de anchetă sovietică în frunte cu Beria!. Eram întrebătat să răspund cu amănunte și iar amănunte, despre fiecare dintre cetățenii sovietici care au colaborat cu noi în cadrul acestor cercetări, și ai altor activități mai cu deosebire ale rezistenței sovietice în acest război. La anchetă, directorul anchetei din S.S.I. care ne-a arestat, maiorul Filipescu și ajutorul acestuia, Alexandru Dumitrașcu, mi-au arătat și fotografiile din acel spațiu atât a lui Victor Hineu cât și ale lui Alexandru Cerpica. Cei care au insistat mai mult asupra acestor cercetări au fost anchetatorii conduși de colonelul Ion Soltuțiu, ajutat de Gheran Moraru, căpitan... Aceștia au insistat mai cu deosebire asupra dr. Anton Golopenția, directorul Oficiului de Studii din Institutul Central de Statistică, coordonatorul științific al acestei lucrări de mare amploare etnosociologică și statistică, unică în analele cercetărilor de acest gen și de pe aceste meleaguri ucrainene. Nu a fost omis nici dr. Sabin Manuilă, directorul general al I.C.S.-ului. Iar din grupul nostru, de 18 cercetători, s-a insistat în chip deosebit asupra lui Nicolae Betea și Pavel Constantin, în afară de mine. Cu privire la ceilalți cercetători, ancheta a trecut mult mai ușor. S-au mulțumit doar cu o trecere în revistă a activității lor de acolo.

Cum dr. Sabin Manuilă reușise să fugă din țară împreună cu dr. Nicolae Georgescu Roegen, ancheta a trecut și peste aceștia ușor.

Legat de cercetarea noastră de dincolo de Bug, cel mai apăsător a fost dr. Anton Golopenția, asupra căruia s-a insistat și în legătură cu pregătirea și efectuarea loviturii de stat alături de Lucrețiu Pătrășcanu, în cadrul căreia Golopenția a avut sarcini grele. Tratat în mod barbar, a decedat la 17 septembrie 1951. Fiind decedat, nu a mai apărut în procesul Pătrășcanu. Nicolae Betea a decedat la Azilul Barbu Ștefănescu Delavrancea complet paralizat și nebun ca și Constantin Pavel, amândoi după zece ani de detenție și cinci ani de domiciliu forțat în Bărăgan. Subsemnatul, așa cum am mai scris, am fost arestat la 9 aprilie 1948. Încă de la prima anchetă care a avut loc în chiar momentul sosirii mele la Malmaison, închisoarea S.S.I.-ului, maiorul Filipescu George, mi-a și schimbat numele spunându-mi:

„Din acest moment trebuie să uiți că te numești Rațiu... Numele d-tale va fi Anton Rădule!”.

Pe acest nume am fost înregistrat în actele mele de pușcăriaș. Iar când eram pe moarte, dus la spital, numele meu a fost, întotdeauna, Anton RĂDULESCU!. Anchetatorii îmi spuneau pe nume. Au urmat șase ani de anchetă neîntreruptă, pînă la proces, fiind ținut exclusiv la

secret, singur în celulă, în afară de circa trei luni de zile cînd am fost, sporadic, și cu alți cîțiva în aceeași celulă. Îmbolnăvit printr-un regim alimentar monovalent, numai hidrocarbonate, sub cea mai de jos limită a exterminării prin inanție, iar cînd eram în pragul morții, mi se dădea îngrijire uneori chiar atentă, ca imediat cînd eram „salvat”, să-mi fie aplicat același regim monstruos. În această perioadă am suferit, în ordine, de scorbut, nevrită paralică datorită chiar alimentației compusă, un timp, din mazăre normală amestecată cu mazăre furajeră, miocardită, pleuro-peritonită, cu ambii plămîni acoperiți complet de lichid pînă la sufocare, ca și lichidul din abdomen, de asemenea la ultima limită... Colonelul Ion Soltuțiu, spunîndu-mi: „Una rece una cală domnule Rațiu!... Pentru declarațiile mele sincere, care nu au ținut nici o singură clipă seama de dorința anchetei de a declara minciuni, s-a mers atît de departe încît am fost ținut mai bine de două ore sub curent electric numai pe inimă, pe buze și chiar pe ochi, în condițiile în care, în semn de protest, ajunseseam în a treisprezecea zi a grevei foamei fără apă, fiind acum și tebecist... Iar dacă s-a văzut că nu cedez, am fost internat la Spitalul Dr. Gheorghe Marinescu, Pavilionul V, la doctorul Lihter, care a încercat să mă hipnotizeze pentru a declara minciuni, sub imperiul hipnozei! Acest lucru nu i-a reușit nici chiar la a șasea ședință!!

Menționez că în întreaga perioadă cît am fost arestat, nu am avut dreptul la nimic, nici măcar la echipament de deținut. Am fost arestat numai cu ce aveam pe mine, adică o singură cămașă, un singur chilot, o singură pereche de ciorapi, și un singur costum de haine. După cîțiva ani, lucrurile de pe mine au început să se deterioreze, ajungînd numai fișii de zdrențe putrezite. Nu cred că a existat cerșetor în lume care să fi ajuns atît de zdrențaros ca mine!. Totul s-a făcut ca să mă umilească și să mă degradeze moral, dar nu s-a reușit!!...

Anii au trecut. Într-una din zilele de după 10 mai 1968, un bun prieten de pe băncile școlii de la Năsăud, acum în București, mă anunță că are să-mi dea ceva care cu siguranță mă interesează. Era Buletinul Informativ de la AGERPRES, nr. 301/I, pentru uz intern, prin care postul de radio-emisie în limba română de la Moscova, orele 19, transmitea corespondența intitulată: „*Lucrurile s-au petrecut în anii războiului*”.

În acest articol cetățeanul sovietic, originar din Ucraina, orașul Kirovograd, Victor Hanco, dîndu-și adresa din Lvov unde locuiește acum, roagă ascultătorii din România, să-i scrie unde pot fi găsiți Constantin Pavel, Anton Rațiu și Dumitru Corbe, foști funcționari la Institutul Central de Statistică din București?

Dorind să-i scriu, mi s-a comunicat de unele persoane care tocmai făceau parte din Înalta Comisie de așa-zisa reabilitare a grupului Lucrețiu Pătrășcanu din care făceam parte, să nu fac acest lucru. Așa că nu am răspuns solicitării lui Victor. Persoanele care mi-au interzis să-i scriu, au fost Nicolae Guină, președintele FIAP-ului și general de securitate Alexandru Dumitrașcu...

Alți ani au trecut pînă cînd, un alt fost coleg de la Năsăud, originar din comuna Slobozia, județul Bălți, din Republica Moldova, profesor universitar pensionat, fost ministru adjunct la învățămînt și deputat în Sovietul Suprem al fostei U.R.S.S., venind la București în interes de serviciu, mă caută. Ne-am întilnit în două rînduri și numai pe

stradă, de ambele părți singuri . . . Discuția dintre noi a fost liberă și cinstită. Prietenul meu era tare nemulțumit de tot ce se întâmplă în ambele noastre țări (U.R.S.S. și România). Era revoltat că Ceaușescu nu a fost destul de bine informat la întâlnirea de la Chișinău cu primul secretar al C.C. al R.S.S. Moldovenești, B O D I U, în fața căruia a afirmat că România nu are nimic de revendicat de la U.R.S.S., în primul rînd, iar în al doilea, în legătură chiar cu acea întâlnire.

În realitate, această întâlnire de la Chișinău — mă informează Teodor Ceobotaru — era proiectată *pentru a se realiza înfrățirea dintre cele două republici românești*. Dar, pentru a nu se atinge scopul inițial, Bodiou a recurs la o strategemă care i-a reușit perfect. Totul a fost pregătit din timp. Deci, s-a procedat în felul următor: atunci cînd i-a venit rîndul lui Ceaușescu să vorbească în fața mulțimii adunate la acel miting, a apărut un tovarăș care i-a înmînat o bucată de hîrtie lui Bodiou (român din regiunea Donbasului). Acesta, fluturînd bucata de hîrtie în fața mulțimii, a sosit el la microfon în locul lui Ceaușescu, spunînd: „Stimați tovarăși? Tovarășul Brejnev ne face marea cinste să ne felicite pentru sărbătorirea de astăzi...” (Nu mai știu ce sărbătoare a fost), după care Bodiou dă citire telegramelor respective care — zice-se — că a fost trimisă personal de către Brejnev. În timpul acesta toată conducerea din Chișinău, în mare veselie, îl ovaționează pe Brejnev, și „uită” cu totul de Ceaușescu care înghite în sec!!...

Alți ani au trecut. După evenimentele din decembrie 1989, îi scriu lui Victor Hanco, de data aceasta din București, și fără intermediari. Dar, grav bolnav, sînt ridicat cu salvarea și internat la spital. Nu sunt acasă cînd sosește scrisoarea lui Victor prin care își anunță sosirea la București să mă vadă. Telefonîndu-mi de la Lvov, află să sunt internat în spital. Își amîna venirea în România la București. Repetatele mele internări în spital care se succed una după alta în număr de cinci, și drasticul tratament medicamentos de la domiciliu pe care nu pot să-l întrerup, nu-mi îngăduie să-i scriu și nici măcar să-i citesc scrisoarea de care uit. După scurgerea altor luni de zile, citindu-i scrisoare, aflu tot ce au pătimit pentru simplul motiv că au colaborat cu noi. Acest lucru este o dovadă în plus că Stalin, cu întreaga lui bandă de criminali, erau permanent avizi de sînge nevinovat! El nu a suportat nici măcar ideea că prizonierii de război din armata lor să nu fie pedepsiți chiar și cu moartea! Se știe că Stalin era permanent pornit să caute vinovați pentru a-i sancționa iar dacă nu-i găsea, născocea vinovații peste vinovații numai și numai ca teroarea să nu slăbească nici o singură clipă.

„Satrapii stalinisti — spune Victor Hanco în ultima lui scrisoare — au distrus sorțile noastre . . . Am fost arestați eu, Cerpica Sașa (Alexandru, *n.n.*), Girbov, directorul școlii, Pentelev din Crimeea (Grigore Pintilie din orașul Melitopol, născut în comuna Dunaieveca, de pe coasta Mării de Azov și nu din Crimeea cum spune Victor Hanco — notă Anton Rațiu). Șaptesprezece luni de anchetă teroristă și, corespunzător, zece ani de lagăr de distrugere și opt ani pentru propagandă antisovietică și regim celular. Pentelev din Crimeea a înebunit în timpul anchetei. Sașa (Alexandru) Cerpica, cinci ani detenție pentru colaborare cu dușmanul. A lucrat ca translator la un comando român . . .”.

Bănuiam că unii dintre prietenii noștri din rezistența din Ucraina au putut fi arestați. Atît anchetatorii din cadrul S.S.I.-ului cît și cei din Securitatea Statului, au insistat mult și mereu, timp de șase ani de anchetă neîntreruptă, repetat, asupra activității noastre de cercetare etno-sociologică și statistică din așezările românești din spațiul de la est de Bug. Dar nu puteam bănuși pentru nimic în lume că s-ar fi putut să fie batjocoriți atît de cumplit pentru o asemenea activitate desfășurată exclusiv împotriva cotropitorilor nazisti și nimic mai mult, în colaborare sinceră și frățească cu cîțiva din grupul nostru de români democrați. Mă întreb acum cu destulă îngrijorare, oare ce s-a putut întîmpla cu aceia dintre românii băștinași din Ucraina pe care i-am colonizat în satele din sudul Basarabiei?!

Este de-a dreptul uluitor să constați, pe viu, ce dimensiuni uriașe au fost atribuite cercetărilor științifice românești de dincolo de Bug de către odiosul Stalin, cu privire la una din nenumăratele etnii de pe cuprinsul imperiului sovietic care nu și-a pierdut identitatea, și nici conștiința că sînt români și nu slavi cum li s-a împuiat capul tot timpul!

Prezența noastră printre ei, care vorbeau aceeași limbă, a determinat trezirea lor națională!!: Bătrînii și-au amintit, din spusele moșilor și strămoșilor, de Ștefan cel Mare, domnitorul cu cetățile și bisericile — mănăstirile — ridicate după fiecare război. Și-au amintit, din aceleași surse, că ei sunt nepoții și urmașii românilor moldoveni dislocați din sudul Basarabiei, colonizați de Ecaterina a II-a a Rusiei țariste, și așa mai departe.

Această trezire națională a născut dorința fierbinte de a reveni pe pămînturile adevăratei lor patrii, de care au fost rupți atîta amar de vreme.

Ceva mai mult! Această cercetare științifică efectuată în imperiul sovietic plurinațional, în care conducerea sovietică s-a străduit pe toate căile și cu toate mijloace să rusifice fiecare națiune de pe întregul cuprins al imperiului roșu, a trezit sentimentul național nu numai românilor băștinași dar și al germanilor și chiar al bulgarilor, acum băștinași pe acele meleaguri. Cu toții și-au dat seama că trăiesc sub cumplita teroare a unei deznaționalizări forțate și generalizate la dimensiunile întregului imperiu sovietic totalitar.

Fără îndoială că influența grupului nostru a fost ceva mai eficientă decît al armatelor care erau doar în trecere pe acolo spre și dinspre frontul din linia întîii. Aceștia nu au putut reuși să lege o punte trainică între băștinașii ocupanți de aceeași naționalitate. Ocupanților germani în trecere, le-a lipsit căldura unor sentimente cu adevărat frățești...

Se pare că vulpoiul de Stalin a sesizat această reală primejdie care se contura în perspectiva unui viitor mai favorabil. Așa consider că poate fi explicată, măcar și numai în parte, furia dezlănțuită atît împotriva unora dintre noi care ne-am apropiat mai mult de cetățenii din acel spațiu, cît și împotriva localnicilor cu care am colaborat atît pe plan politic cît și social. Impresia bună lăsată de prezența noastră printre localnici, l-a infuriat pe Stalin și elica lui. Această furie a lui Stalin a determinat măsurile barbare de pedepsire atît prin organele de represiune sovietice conduse personal de B E R I A, cît și cele conduse de același Beria prin Emil Bodnăraș, Ana Pauker și Vasile Luca, adevărații conducători propuși de Moscova pentru România. Aceștia trei și nu alții au dirijat întreaga represiune de

după 1945 luna martie ziua șase, și generalizată, cu întreaga furie, începând din 1948, imediat după plecarea regelui și arestarea lui Lucrețiu Pătrășcanu.

Se știe prea bine că Moscova era aceea care dirija totul în țara noastră. Oamenii Moscovei din România nu puteau fi decât dintre aceia care fuseseră instruiți la Moscova încă din timp. Încît adevărații conducători din România trebuiesc căutați printre cetățenii din țară cu dublă cetățenie, și cu grade mari în Armata Sovietică. Ceilalți au fost în subordinea exclusivă a acestora ... Nu-i mai numesc pe toți cei veniți din Moscova sau pe slugile acestora printre care se numără și Gheorghe Gheorghiu-Dej...

martie 1992

ANTON RAȚIU